

طرح نظریه «اندیشه مدون» به عنوان الگویی برای عقلانیت اسلامی

آیت‌الله هادوی تهرانی با طرح نظریه «اندیشه مدون»، اظهار کرد: با این نظریه می‌توانیم در هر رشته‌ای، عناصر فلسفی، دکترینی، اخلاقی و سیستمی را از دیدگاه اسلام بررسی و اخذ کنیم و قادر خواهیم بود که تمام آنها را در یک عقلانیت به هم پیوند بزنیم و مرتبط کنیم.

آیت‌الله هادوی تهرانی با طرح نظریه «اندیشه مدون»، اظهار کرد: با این نظریه می‌توانیم در هر رشته‌ای، عناصر فلسفی، دکترینی، اخلاقی و سیستمی را از دیدگاه اسلام بررسی و اخذ کنیم و قادر خواهیم بود که تمام آنها را در یک عقلانیت به هم پیوند بزنیم و مرتبط کنیم.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، آیت‌الله مهدی هادوی تهرانی، استاد خارج فقه و اصول حوزه علمیه قم در دوره آموزشی «عقل در قرآن و تمدن اسلامی» که به همت جامعه‌المصطفی (ص) العالمیه - واحد تهران برگزار شد، به ارائه بحثی با عنوان «نظریه اندیشه مدون؛ تجلی عقلانیت در اسلام» پرداخت.

بنا بر این گزارش، آیت‌الله هادوی تهرانی با بیان این‌که نظریه «اندیشه مدون» یک الگوی جامع دین‌شناسی ارائه می‌دهد، اظهار کرد: در این نظریه که می‌تواند به فهم سیستماتیک از دین و انسان بینجامد، عقل و عقلانیت نقش پررنگی در تولید فکر دارد. این نظریه مبتنی بر انسان‌شناسی، جامعه‌شناسی، اقتصاد و ... خاصی است که می‌توان آن را در بسترهای مختلف سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فقهی و ... به کار انداخت. این نظریه در بستر اسلام، بر آن است که در هر یک از جنبه‌های معرفت بشری می‌توان ایده‌هایی از اسلام را یافت که با یکدیگر مسانخت و همخوانی دارند.

این نظریه مبتنی بر انسان‌شناسی، جامعه‌شناسی، اقتصاد و ... خاص خود است و می‌توان آن را در بسترهای مختلف سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فقهی و ... به کار انداخت. این نظریه در بستر اسلام، بر آن است که در هر یک از جنبه‌های معرفت بشری می‌توان ایده‌هایی از اسلام را یافت که با یکدیگر مسانخت و همخوانی دارند.

وی دو طبقه از عناصر را در این نظریه برشمرد و گفت: عناصر کلی و عمومی که جهان‌شمول بوده و محدود به زمان و مکان خاصی نیست. این عناصر عبارتند از فلسفه (Philosophy)، اخلاق (Ethics)، اصول (Doctrine) و سیستم (System). علاوه بر این عناصر کلی و جهان‌شمول، یک طبقه دیگر از عناصر نیز وجود دارد که زمان‌مند و مکان‌مند بوده و باید به فراخور زمان و مکان تعیین گردد و این عناصر نیز تحت دو عنوان کلی سیستم قانونی مشروط (Conditional legal system) و مکانیزم (Mechanism) طبقه‌بندی می‌شوند.

آیت‌الله هادوی تهرانی با اشاره به امکان اعمال این دو طبقه از عناصر در نظریه در باب اسلام، عنوان کرد: در واقع ادعا چنین است که اسلام به مثابه یک اندیشه مدون، دربردارنده این دو دسته از عناصر، در تمام شئون خود است و به طور منسجمی می‌توان این عناصر را ردیابی کرد و حضورشان را در ادوار مختلف نشان داد. مثلاً پیامبر مکرم اسلام (ص) در شبه جزیره عربستان و در آن زمان خاص در عرصه اقتصادی، سیستم اقتصادی خاصی را اعمال کرده‌اند که هم شامل خصیصه‌هایی می‌شد که مخصوص آن زمان و آن مکان بودند و هم شامل خصیصه‌هایی می‌شد که کلی بودند و در زمانه ما نیز جاری هستند. طبیعتاً پیامبر اکرم (ص) را نیز باید از لحاظ زندگی در بستر مادی و این‌جهانی فردی از افراد انسان دانست که با اقتضای آن شرایط زمانی و مکانی خود را منطبق کرده بود.

این مجتهد علوم حوزوی با اشاره به اعمال پنج مورد فلسفه، اخلاق، اصول، سیستم و سیستم قانونی، در زمینه‌های مختلف زندگی انسانی، توسط اسلام، به تدقیق در باب اعمال این پنج مورد و روشن شدن منظور از آنها پرداخت.

وی درباره اعمال فلسفه در حوزه‌های مختلف از طرف اسلام گفت: برای مثال منظور از اعمال فلسفه در اقتصاد این نیست که اعمال فلسفه در معنای متافیزیکی آن نیست؛ بلکه منظور این است که این خداست که برای آدمیان مواد اولیه را برای کار و فعالیت فراهم آورده است و نه کس و چیز دیگری. مقصود ما از فلسفه نظریه اقتصادی اسلامی چنین چیزی است. این نگاه را در مقابل متفکری دیگر (مالتوس) در عرصه اقتصاد بگذاریم که می‌گوید قدرت آدمیان در فراهم آوردن مواد اولیه بیش از هر قدرت دیگری است. آن‌گونه که پیداست هر کدام از این نظرات، نگرشی بنیادی به امور دارند که اگر هر کدام را بگیریم، نتایج و متعاقب‌های کاملاً مختلفی را باید انتظار بکشیم.

پیامبر مکرم اسلام(ص) در شبه جزیره عربستان و در آن زمان خاص در عرصه اقتصادی، سیستم اقتصادی خاصی را اعمال کرده است که هم شامل خصیصه‌هایی می‌شد که مخصوص آن زمان و آن مکان بودند و هم شامل خصیصه‌هایی می‌شد که کلی بودند و در زمانه ما نیز جاری هستند

رئیس گروه فقه و حقوق شورای بررسی متون وزارت علوم درباره عنصر اخلاق، گفت: اصل رضایت (contentment) اصلی اساسی در اقتصاد اسلامی است که از رهگذر اخلاق آن را می‌جوید. این اصلی است که به مثابه فضیلت اخلاقی برای بشریت تلقی می‌شود. از این رو بایستی گفت سیستمی که براساس این مفهوم اخلاقی شکل می‌گیرد، کاملاً متفاوت از سیستمی است که در بستر اخلاقی دیگر رشد و نمو می‌کند.

آیت‌الله هادوی تهرانی درباره آن چه با عنوان اصول از آن یاد کرد، با تقسیم آن‌ها به دو بخش مبانی و اهداف، عنوان کرد: بر طبق دسته اول، در اسلام صحبت از اصول و بنیادهایی می‌شود که اسلام آن‌ها را پذیرفته است؛ مثلاً اصل مالکیت (Principle of Ownership)، یا اصل انواع متفاوت مالکیت یا آزادی اقتصادی. این‌ها بعضی از بنیادها در دکتترین اقتصاد اسلامی هستند. این مبناها با مبناهای کاپیتالیستی و کمونیستی متفاوت است و نتایج متفاوتی را نیز به بار خواهند آورد. اما در باب بخش اهداف باید گفت که عبارتند از مقاصدی که در اسلام از پی عمل و کنش به دنبال آن‌ها می‌باشیم. یکی از اهداف در دکتترین اقتصاد اسلامی، حذف فقر و تعادل ثروت است. باید گفت در اسلام تفاوت افراد از نظر ثروت پذیرفته شده است، اما باید تلاش در جهت کم کردن این شکاف و فاصله باشد.

این استاد خارج فقه و اصول حوزه علمیه قم سیستم را عبارت از مجموعه‌ای از تأسیسات به هم مرتبط مبتنی بر مبانی و اصول و در جهت دستیابی به اهداف دانست و بیان کرد: بایستی گفت که مبنا و اهداف، عناصر کلی و جهان شمول هستند، اما وقتی می‌خواهیم آن‌ها را در شرایط خاصی اعمال کنیم، حاصل این اعمال؛ مکانیزم خاصی خواهد بود. یعنی مکانیزم عبارت است از اعمال مبنا و اهداف در شرایط زمانی و مکانی مختلف. پس در واقع سخن از يك سیستم است که بروز و نمودهای متفاوت می‌گیرد و تنها در فرم، تغییر می‌کند.

وی همچنین از سیستم قانونی عمومی به عنوان تبع و نتیجه سیستم و دکتترین یاد کرد و اظهار کرد: این بخش، ملموس‌ترین بخش است؛ چرا که نتیجه تمام مراحل قبلی است. یعنی سیستم قانونی جهانی، خود مبتنی بر سیستمی خاص است که آن، خود مبتنی بر مبنایی دیگر و

آیت‌الله هادوی تهرانی در پایان گفت: ماحصل سخن چنین است که تمام این عناصر به یکدیگر مرتبطند و از این رو عقلانیت محکمی حاکم است. بعضی مقدمه بعضی دیگرند و بعضی نتیجه بعضی دیگر. از این رو در هر رشته‌ای می‌توانیم عناصر فلسفی و دکتترینی و اخلاقی و سیستمی را از نظرگاه اسلام بررسی و اخذ کنیم و قادر خواهیم بود که تمام آن‌ها را در يك عقلانیت به هم پیوند زده و مرتبط سازیم. در نگاه اسلامی، در هر رشته‌ای چنین امکانی وجود دارد و می‌توان آن‌ها را در يك سیستم مدون گرد آورد.